

Viisipenniset 1864-1917 keräilykohteina

(Hannu Männistö on alun perin kirjoittanut tämän artikkelin *SNY:n Tiedotuslehteen 2/1991*. Vuoden 2020 alussa artikkelin on digitoinut ja tekstiä päivittänyt Aki Tsupari)

Suuriruhtinaskunnan aikaisista metallirahoista helpoimmin kerättävän sarjan muodostavat viisipenniset. Täydellisen, normaalikuntoisen kokoelman voi hankkia nopeasti reilulla sadalla eurolla. Yksitoikkoinen vuosilukukeräily muuttuu kuitenkin kiinnostavaksi ajanvietteeksi, mikäli ryhdytään etsimään hyväkuntoisia, kulumattomia kappaleita. Joitakin vuosilyöntejä tavataan loistokuntoisina erittäin harvoin ja niistä maksetaan korkeita hintoja. Leimakiiltoiset rahat ovat hyviä sijoituskohteita ja ennen kaikkea kauniita yksilöitä, joita on ilo katsella ja tutkia.

Perustyytit

Kupariset viisipenniset ovat samannäköisiä kuin vastaavan ajan pennit. Kuviot ovat vain suurempia ja arvomerkitä on erilainen. Rahojen tunnuspuolia hallitsevat keisarien Aleksanteri II:n, Aleksanteri III:n ja Nikolai II:n monogrammit. Vuosien 1865-70 viisipennisiä koristaa isot reunahelmet (merkillepantavaa on, että viisipennisessä 1867 arvo puolen teksti on muita alempana), kun taas myöhemmin lyödyissä kappaleissa on tiheä helmireuna. Vuodelta 1917 on olemassa kaksi tyyppiä. Toisessa on Nikolai II:n kruunattu nimikirjain ja toisessa Venäjän valtakunnanvaakuna, kaksipäinen kotka ilman keisarikruunuja. Jälkimmäisessä tyypissä, jota alettiin valmistaa hallitsijan kukistumisen jälkeen, on vaakunan ympärillä rengas, jollainen puuttuu vuoden 1917 pennistä.

Yleensä halpoja

Täydelliseen viisipenniskokoelmaan kuuluu 28 rahaa; vuosiluvut 1865-67, 1870, 1872-73, 1875, 1888-89, 1892, 1896-99, 1901, 1905-08 ja 1910-16 sekä vuoden 1917 molemmat tyypit. Viisipennisiä valmistettiin autonomian aikana suunnilleen puolet vähemmän kuin pennejä, silti runsaasti, kaikkiaan hieman yli 31 miljoonaa kappaletta. Keskimäärin viisipennisiä lyötiin noin 1.167.000 kappaletta vuodessa, vähiten vuonna 1910 (66.000 kpl) ja eniten vuonna 1916 (4.463.000 kpl). Suurten valmistusmäärien vuoksi kaikki viisipenniset ovat melko yleisiä. Ainoa hieman harvinaisempi vuosilyönti on 1910 (kuva 1), jonka keräilyarvo on normaalikuntoisena noin 50 euroa. Muista maksetaan paljon vähemmän: 1870 noin 15 euroa, 1865, 72, 88, 92 ja 96 noin 5-10 euroa ja loput noin 1-3 euroa/kpl.

Kuva 1: 5 penniä 1910

Vuosilyöntien keskinäinen harvinaisuusjärjestys

Vaikka kyse on tavallisista rahoista, on ehkä kiinnostavaa tarkastella lähemmin eri vuosilyöntien keskinäisiä harvinaisuussuhteita. Rahapajan Suomen Pankille ilmoittamien toimitusmäärien mukaan vuoden 1910 viisipenninen erottuu selvästi muista (toimitusmäärä 66.000 kpl). Sen jälkeen tulevat harvinaisuus järjestyksessä vuodet 1870 (300.000 kpl), 1892 (328.486 kpl), 1896 (415.216 kpl), 1912 (456.000 kpl), 1865 (474.000 kpl), 1872 (500.000 kpl) ja 1897 (592.210 kpl). Toimitusmäärät poikkeavat joskus melkoisesti todellisista lyöntimääristä, mutta viisipennisten 'paremmuusjärjestys' tuntuu edellä mainittujen lukujen valossa luotettavalta. Tosin vuosilyönnin 1912 sijoittumiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Tätä rahaa on todennäköisesti säilynyt enemmän kuin yli 40 vuotta kauemmin käytössä olleita viisipennisiä 1865 ja 1872.

Suomen Numismaattisen Yhdistyksen huutokauppaluetteloista saa aivan erilaisen käsityksen rahojen harvinaisuusjärjestyksestä. Niiden mukaan harvinaisimpia viisipennisiä on ollut myytävänä vuosina 1947-90 seuraavasti: 1896 (275 kpl), 1872 (294 kpl), 1910 (301 kpl), 1892 (352 kpl), 1897 (356 kpl), 1865 (401 kpl), 1870 (403 kpl) ja 1912 (414 kpl). Tulos on yllättävä, mutta jossain määrin myös puutteellinen ja harhauttava. Sotien jälkeen viisipennisiä pidettiin vielä toisarvoisina keräilykohteina. Niitä myytiin tuolloin suurina erinä yksittäisiä vuosilukuja tarkemmin erittelemättä. Myöhemmin tuli tavaksi ilmoittaa vain harvinaisimmat vuodet, jolloin esimerkiksi vuosilyöntien 1870 ja 1910 osuus rahasarjoissa ja -erissä korostui tavallisimpien rahojen tarkkojen kappalemäärien jäädessä epäselviksi.

Nykypäivän keräilijää voi ihmetyttää se, ettei vuosilyöntejä 1870 ja 1910 ole aina pidetty harvinaisimpina viisipennisinä. Vielä 1950-luvun lopulle saakka uskottiin yleisesti, että parhaat vuosiluvut ovat 1872 ja 1905. Tämä käsitys oli peräisin majuri O.K. Selinheimon vuonna 1947 laatimasta Suomen ensimmäisestä rahahinnastosta. Siinä viisipennisten arvojärjestys on peräti

erikoinen: 1872 (100 mk), 1905 (20 mk), 1865-70, 1873 (à 10 mk), 1875-89, 1899 ja 1917 I (à 5 mk) ja muut vuodet (à 3 mk) paitsi 1917 II (1 mk). Vuosilyöntejä 1872 ja 1905 pidettiin muita arvokkaampina myös Selinheimon seuraavassa hinnastossa (1954) ja Suomen Postimerkkeily Oy:n ensimmäisissä rahaluetteloissa (1954 ja 1957). Tuon ajan hinnoittelua on vaikeuttanut se, ettei vanhoja rahoja erityisemmin kerätty eikä niitä ollut usein tarjolla. Tämä näkyy hyvin yhdistyksemme 1940- ja 50-lukujen huutokauppaluetteloissa, joissa mitalit muodostavat tärkeimmän kohderyhmän.

Edellä mainittujen julkaisujen lisäksi 1950-luvulla ilmestyi vielä Mauri Tossavaisen tekemiä rahahinnastoja. Tällä lahtelaisella postivirkailijalla näyttää olleen poikkeuksellisen hyvät tiedot maamme rahoista. Vuonna 1954 ilmestyneessä hinnastossa "Suomalaiset rahat vv. 1811-1952" hän arvioi harvinaisimmiksi viisipennisiksi vuodet 1910 (60 mk), 1870 (25 mk) ja 1865 sekä 1892 (à 20 mk).

Varianteissa riittää tutkimista

Varianttien tutkijoille viisipennisistä on varmasti paljon iloa, sillä niistä löytyy melko runsaasti muunnoksia ja poikkeamia, joiden keräilyhinnat ovat kohtuullisia. Pieniä kaiverruseroja esiintyy vuosilyöntien 1865-70 keisarinkruunussa ja koristenuhassa. Poikkeamista voidaan mainita viinon punssatut numerot vuosiluvuissa 1866 ja 1896 sekä vaillinainen ykkönen vuosiluvussa 1916.

Hyväkuntoisina harvinaisia

Viisipenniset ovat yleensä huonommassa kunnossa kuin pennit. Isommalla nimellisarvolla oli suurempi ostovoima ja sitä käytettiin enemmän maksuliikenteessä. Suuren kokonsa (halkaisija 25 mm) vuoksi ne olivat myös alttiimpia kulumiselle ja painavaan (6,4 g) kolikkoon syntyi helposti reunavikoja. Koska hyväkuntoiset yksilöt ovat harvinaisia, niitä kannattaa myös kerätä. Täydellisiä, pelkästään leimakiiltoisista kappaleista koostuvia kokoelmia on tuskin olemassa montakaan.

Tällaisen ihannekokoelman hankkiminen vaatii runsaasti aikaa ja rahaa ja on useimmiten mahdoton tehtävä. Huippukuntoisten rahojen keräily on todellinen haaste, joka tuo mukanaan myös säilytysongelmat kuparin tummumisominaisuuksien vuoksi. Tavalliselle keräilijälle riittää mainiosti tavoitteeksi sellaisen sarjan kokoaminen, jossa kaikki rahat ovat suunnilleen kunnossa 1 +-01. Tämä tarkoittaa sitä, että rahat ovat jo tummuneita, mutta niissä on kaunis, rikkoutumaton patina. Kaikki yksityiskohdat hallitsijan nimikirjaimen kruunussa ja roomalaisen järjestysnumeron poikkiuurteet ovat terävästi näkyvissä.

Kunto vaikuttaa keräilyarvoon

Kunto vaikuttaa ratkaisevasti keräilyarvoon. Hyvän ja huonon kappaleen välinen hintaero on sitä suurempi, mitä vanhemmasta ja kauemmin kierrossa olleesta rahasta on kyse. Esimerkiksi vuosien 1865 ja 1870 viisipenniset hinnoitellaan leimakiiltoisina (kunto 01) noin 900 euron (2020) arvoiseksi,

kun taas tavallisista, hieman kuluneista (kunto 1) kappaleista maksetaan vain noin 10 ja 20 euroa. Melkein heti liikkeeseen laskemisen jälkeen talteen otetun viisipennisen 1917 keräilyarvo on 01-kunnossa enää 5-20 euroa.

Hyväkuntoiset rahat ulkomailta

Rahojen kuntoon alettiin kiinnittää enemmän huomiota vasta 1960-luvun lopulla. Normaali- ja hyväkuntoisten rahojen välille alkoi muodostua hintaeroja ja kauniita kappaleita tuli myyntiin entistä useammin. Loistokuntoisia rahoja hankittiin etupäässä ulkomailta, mistä niitä edelleenkin löytyy runsaasti, tosin ei enää niin edullisilla hinnoilla kuin joskus 1970-luvulla. Kansainvälinen hintatietous oli tuolloin vielä vähäistä ja asiantunteva keräilijä saattoi jopa rahoittaa matkansa ulkomaisista rahaliikkeistä tekemillään 'löydöillä'. Hyväkuntoisten rahojen runsas esiintyminen ulkomailla johtuu yksinkertaisesti siitä, että sinne joutuneet rahat ovat poistuneet kierrosta uusina ehtimättä juuri lainkaan kuluu.

Hyväkuntoisilla rahoilla oma arvojärjestyksensä

Hyväkuntoisilla rahoilla on oma, mielenkiintoinen arvojärjestyksensä. Yhdistyksemme huutokaupoissa on myyty vuosien 1960-90 aikana parempia (kunto vähintään 1+-01) viisipennisiä seuraavasti: 1865 (2 kpl), 1872 (2 kpl), 1873 (3 kpl), 1910 (3 kpl), 1896 (4 kpl), 1870 (5 kpl) ja 1892 (5 kpl). Kaikkia muita vuosilyöntejä on ollut tarjolla enemmän kuin 10 kpl, vuosia 1915-17 jopa satoja kappaleita. Samansuuntainen jakautuma saadaan myös rahaliike Holmaston vuosina 1978-90 järjestämistä huutokaupoista. Niissä on vähiten esiintynyt vuosilyöntejä 1865 (2 kpl), 1870 (3 kpl), 1872 (3 kpl) ja 1873 (3 kpl). Huutokauppatilastot kertovat selvästi, että vaikeimmin hankittavat vuodet ovat 1865, 1870, 1872 ja 1873. Tilastoista käy ilmi myös muita kiinnostavia asioita. Vuosien 1897-1901 viisipennisiä on säilynyt hyväkuntoisina yllättävän paljon. Esimerkiksi tavallisinta vuotta 1898 on myyty molemmissa huutokaupoissa yhteensä 58 kpl. Vuosilyönti 1907 on puolestaan melko harvinainen (myyty yhteensä 17 kpl). Sen sijaan ensimmäisen maailmansodan aikaiset rahat ovat hyvin usein leimakiillossa. Tämä johtuu suurista lyöntimääristä ja lyhyestä käyttöajasta.

Ainutlaatuinen huutokauppa

Suomessa on pidetty monia rahahuutokauppoja, mutta tuskin koskaan 5- ja 10-pennisten osalta sellaista laatuhuutokauppaa, kuin minkä Suomen Postimerkkeily Oy järjesti Helsingissä 23.2.1974. Silloin myytiin rakennusmestareiden talon vanhassa salissa erään keräilijän arvokas Suomi-kokoelma. Se sisälsi ainutlaatuisen hienot 5- ja 10-pennissarjat. Vanhimpia vuosia lukuun ottamatta viisipennisten kunto oli erinomainen: 1865 (1+), 66 (1+-01), 67 (1), 70 (1), 72 (1-1+), 73 (1-1+), 75 (1) ja 1888-1917 II (kaikki 01-0, peilipintaisina ja samanvärisellä patinalla). Huutokaupapaikalle oli kokoontunut paljon väkeä ja kohteista maksettiin siihen aikaan korkeita hintoja. Kalleimmaksi viisipenniseksi nousi vuosilyönti 1901, joka myytiin 1.000 markalla. Seuraavaksi eniten maksettiin

vuosista 1896 (950 mk), 1898, 1899 ja 1907 (à 900 mk). Tämäkin kokoelma kertoo osaltaan siitä, kuinka vaikeaa on saada hankituksi vuosien 1865-75 leimakiiltoisia viisipennisiä. Myös julkisissa kokoelmissa tämä ajanjakso on huonoimmin edustettuna. Esimerkiksi Kansallismuseon rahakammiossa leimakiiltoisten rahojen sarjat alkavat vasta vuodesta 1883, mistä lähtien rahapaja alkoi vuosittain toimittaa uusia kolikoita yliopiston kokoelmiin.

Joskus kuulee kysyttävän, miksi jostain mitättömästä kuparirahasta kannattaa maksaa satoja, jopa tuhansia euroja vain siksi, että se on loistokunnossa, kun saman rahan voisi saada hieman kuluneena mutta silti siistissä kunnossa muutamalla eurolla. Kysymykseen voidaan antaa järkevä vastaus. Tietyt vuosilyönnit ovat alkuperäisessä leimakiillossa suuria harvinaisuuksia, yksilöitä, joiden arvoa ei voida rahassa mitata. Järkisyiden lisäksi on olemassa myös tunnesyyt. Keräilijä, joka on kerran nähnyt, kulumattoman isohelmisen viisipennisen vuosilta 1865-1870, ei helpolla pääse eroon pakkomielteestä saada sellainen kokoelmaansa.